

DE SMALLE WEG
NAAR HET VERRE
NOORDEN

Richard Flanagan

DE SMALLE WEG
NAAR HET VERRE
NOORDEN

Vertaald door Ankie Blommesteijn

KOPPERNIK

De smalle weg naar het verre noorden verscheen eerder bij De Bezige Bij Antwerpen.

Eerste druk 2014, vijfde druk 2025

Oorspronkelijke titel *The Narrow Road to the Deep North*

Copyright © 2013 Richard Flanagan. All rights reserved.

Copyright Nederlandse vertaling © 2014, 2025 Ankie Blommesteijn

Schilderij omslag Diane Masters

Vormgeving omslag Christa Moffitt

ISBN 978 90 835 3563 0 / NUR 302

www.kopernik.nl

Voor gevangene san byaku san jū go (335)

Moeder, ze schrijven gedichten.

Paul Celan

*Een bij
komt wankelend uit
de pioen*
Basho

I

Waarom is er in het allereerste begin altijd licht? Dorrigo Evans' vroegste herinneringen waren aan zonlicht dat scheen in een kerk waar hij met zijn moeder en grootmoeder zat. Een houten kerk. Verblindend licht, en hij liep met kleine onvaste stapjes heen en weer, telkens dit bovenaardse welkom in en dan weer terug, in de armen van vrouwen. Vrouwen die van hem hielden. Alsof je de zee in ging en daarna weer terugkwam naar het strand. Telkens weer.

God zegene je, zegt zijn moeder terwijl ze hem vasthoudt en hem laat gaan. God zegene je, jongen.

Dat moet in 1915 of 1916 zijn geweest. Hij was toen een of twee. Schaduwen kwamen later, in de vorm van een arm die werd opgeheven, zwarte contouren die dansten in het vettige licht van een petroleumlantaarn. Jackie Maguire zat in de kleine donkere keuken van de familie Evans en huilde. Niemand huilde in die tijd, behalve baby's. Jackie Maguire was een oude man, misschien veertig of nog ouder, en hij probeerde de tranen van zijn pokdalige gezicht weg te vegen met de rug van zijn hand. Of was het met zijn vingers?

Alleen zijn huilen was in Dorrigo Evans' geheugen gegrift. Het was een geluid alsof er iets brak. Het steeds langzamere ritme deed hem denken aan een konijn dat met zijn achterpoten tegen de grond bonkt wanneer het wordt gewurgd door een strik, het enige geluid dat hij ooit had gehoord wat erop leek. Hij was negen, was naar binnen gekomen om zijn moeder naar een bloedblaar op zijn duim te laten kijken, en hij had weinig anders om het mee te vergelijken. Hij had pas één keer een volwassen man zien huilen, een verbazingwekkend tafereel toen zijn broer Tom terugkwam uit de Eerste Wereldoorlog in Frankrijk en uit de trein stapte. Hij had zijn plunjezak op het hete stof van het rangeerspoor gezet en was opeens in tranen uitgebarsten.

Kijkend naar zijn broer had Dorrigo Evans zich afgevraagd wat

een volwassen man aan het huilen kon maken. Later werd huilen gewoon een bevestiging van gevoel, en gevoel het enige kompas in het leven. Gevoel werd modieus, en emotie werd een theater waarin mensen een rol speelden en niet meer wisten wie ze waren als ze niet op het toneel stonden. Dorrigo Evans zou lang genoeg leven om al die veranderingen te zien. En hij zou zich de tijd herinneren waarin mensen zich schaamden om te huilen. Waarin ze bang waren voor de zwakte waarvan het getuigde. De problemen die het gaf. Hij zou nog meemaken dat mensen werden geprezen om dingen die niet prijzenswaardig waren, gewoon omdat men vond dat de waarheid kwetsend was voor hun gevoelens. Die avond dat Tom thuiskwam, verbrandden ze de Kaiser op een vreugdevuur. Tom zei niets over de oorlog, over de Duitsers, over het gas en de tanks en de loopgraven waar ze over hadden gehoord. Hij zei helemaal niets. De gevoelens van één man zijn niet altijd bestand tegen alles wat het leven inhoudt. Soms zijn ze helemaal nergens tegen bestand. Hij staarde alleen in de vlammen.

2

Een gelukkig man heeft geen verleden, terwijl een ongelukkig man niets anders heeft. Op zijn oude dag wist Dorrigo Evans nooit of hij dat nou had gelezen of het zelf had verzonnen. Had verzonnen, door elkaar gehaald en uit elkaar gehaald. Meedogenloos uit elkaar gehaald. Steen tot kiezel tot stof tot modder tot steen en zo draait de wereld door, zoals zijn moeder altijd zei wanneer hij redenen of een verklaring wilde hebben voor hoe de wereld zus of zo werd. De wereld is er, zei ze. Hij *is* er alleen maar, jongen. Hij had geprobeerd de steen los te wrikken uit een aardlaag om een fort te bouwen voor een spelletje dat hij aan het doen was, toen een andere, grotere steen op zijn duim viel zodat er een grote kloppende bloedblaar onder zijn nagel kwam.

Zijn moeder zette Dorrigo met een zwaai op de keukentafel, waar het licht van de lamp het krachtigst was, en hield de duim van haar zoon in het licht zonder aandacht te besteden aan de vreemde sta-

rende blik van Jackie Maguire. Tussen zijn snikken door zei Jackie Maguire het een en ander. Zijn vrouw had de week daarvoor met hun jongste kind de trein naar Launceston genomen en was niet teruggekeerd.

Dorrigo's moeder pakte haar vleesmes. Langs de rand van het lemmet zat een lichtgele veeg gestold schapenvet. Ze hield de punt van het mes tussen de kolen in het fornuis. Een sliertje rook steeg op en deed de keuken naar verbrand schapenvlees ruiken. Ze haalde het mes er weer uit, met de roodgloeiende punt glinsterend van vonkjes schitterend witheet stof, wat Dorrito er tegelijkertijd betoverend en angstaanjagend uit vond zien.

Hou stil, zei ze, terwijl ze zijn hand zo stevig vastpakte dat hij ervan schrok.

Jackie Maguire vertelde dat hij de posttrein naar Launceston had genomen en naar haar was gaan zoeken, maar haar niet had kunnen vinden. Terwijl Dorrito Evans keek, raakte de roodhete punt zijn nagel en die begon te roken toen zijn moeder een gat door de nagelriem stak. Hij hoorde Jackie Maguire zeggen: Ze is van de aardbodem verdwenen, mevrouw Evans.

De rook maakte plaats voor een stroompje donker bloed uit zijn duim, en de pijn van zijn bloedblaar en de angst voor het roodgloeiende vleesmes waren weg.

Ophoepelen, zei Dorrito's moeder, hem zachtjes van de tafel duwend. Nu ophoepelen, jongen.

Verdwenen! zei Jackie Maguire.

Dit gebeurde allemaal in de tijd waarin de wereld weids en het eiland Tasmanië nog de wereld was. En van alle afgelegen en vergeten buitenposten daar, waren er weinig méér vergeten of afgelegen dan Cleveland, het dorp van zo'n veertig zielen waar Dorrito Evans woonde. Het was een oude gevangenenkolonie en postkoetshalte, die moeilijke tijden had beleefd, vergeten was geraakt, en nu nog dienstdeed als spoorwissel, met een handvol vervallen Georgian gebouwen en hier en daar een houten huisje met een veranda ervoor, een toevluchtsoord voor degenen die een eeuw van verbanning en verlies hadden doorstaan.

Met op de achtergrond bossen met trillende pepermuntbomen en mimosabomen die wuifden en dansten in de hitte, was het er heet en zwaar in de zomer, en zwaar, gewoon zwaar, in de winter. Elektriciteit en radio moesten er nog komen, en als het niet in de jaren twintig was geweest, had het net zo goed in de jaren 1880 of 1850 kunnen zijn. Tom, een man die niet sprak in allegorieën maar daar misschien toe kwam (dat dacht Dorriggo toen in elk geval) door zijn eigen naderende dood en de bijbehorende angst van oude mensen – dat het hele leven slechts een allegorie is en dat het werkelijke verhaal niet bestaat – had vele jaren later gezegd dat het net de lange herfst van een stervende wereld was.

Hun vader was onderhoudsman bij de spoorwegen en zijn gezin woonde langs het spoor, in een met hout betimmerd huisje van de Tasmaanse Spoorwegen. 's Zomers, als het water opdraakte, haalden ze emmers water uit de tank die was neergezet voor stoomlocomotieven. Ze sliepen onder de huiden van opossums die ze in vallen vingen, en leefden voornamelijk van de konijnen die ze vingen en de wallaby's die ze schoten en de aardappels die ze verbouwden en het brood dat ze bakten. Hun vader, die de Grote Depressie van de jaren 1890 had overleefd en mannen had zien sterven van de honger in de straten van Hobart, kon zijn geluk niet op dat hij nu in een dergelijk paradijs voor arbeiders was komen te wonen. Op momenten dat hij wat minder optimistisch was, zei hij ook wel: 'Je leeft als een hond en je sterft als een hond.'

Dorriggo Evans kende Jackie Maguire van de vakanties die hij soms bij Tom doorbracht. Om bij Tom te komen reed hij achter op de wagen van Joe Pike mee van Cleveland tot aan de afslag naar Fingal Valley. Terwijl het oude trekpaard, dat Joe Pike Grace noemde, vriendelijk draafde, zwaaide Dorriggo heen en weer en stelde zich voor dat hij veranderde in een van de takken van de wild kronkelende pepermuntbomen die door de hoge blauwe lucht wuifden en waaiden. Hij rook vochtige bast en drogende bladeren en keek naar de groepen groene en rode muskusparkieten die hoog in de lucht luidruchtig gniffelden. Hij laafde zich aan de zang van de ornaatelfjes en de honingzuigers, de zweepslagroep van de lijs-

terdikkoppen, telkens onderbroken door Gracies gestage geklepper en het kraken en klikken van de leren banden en houten assen en ijzeren kettingen van de kar, een wereld van gewaarwordingen die terugkwam in zijn dromen.

Ze gingen voort over de oude postkoetsweg, langs het postkoets-hotel dat door de spoorlijn geen klanten meer had en nu een verval-len gebouw was, praktisch een ruïne, waar verscheidene verarmde gezinnen woonden, waaronder dat van Jackie Maguire. Om de paar dagen kondigde een stofwolk de komst van een auto aan, en dan kwamen de kinderen uit de bosjes en het koetshuis om achter de lawaaiige wolk aan te rennen tot hun longen in brand stonden en hun benen loodzwaar waren.

Bij de afslag naar Fingal Valley liet Dorrigo Evans zich dan van de wagen glijden, zwaaide naar Joe en Gracie en begon naar Llewellyn te lopen, een stadje dat zich voornamelijk onderscheidde door-dat het nog kleiner was dan Cleveland. Eenmaal in Llewellyn ging hij door de weilanden naar het noordoosten, en zich oriënterend op het grote, met sneeuw bedekte massief van Ben Lomond, liep hij door de rimboe in de richting van het besneeuwde land achter de Ben, waar Tom werkte als opossumvanger, met telkens twee weken werk en daarna een week vrij. Halverwege de middag kwam hij dan bij Toms huis, een grot die in een beschutte bocht onder een rotsri-chel lag. De grot was iets kleiner dan hun aangebouwde keuken, en op het hoogste punt kon Tom met gebogen hoofd staan. Naar de uiteinden liep hij smal toe, als een ei, en de opening werd door een overhangende richel beschut, zodat een vuur er de hele nacht kon branden om de grot te warmen.

Tom, die nu begin twintig was, werkte soms samen met Jackie Maguire. Tom kon goed zingen en zong 's avonds vaak een paar liedjes. En daarna las Dorrigo dan bij het licht van het vuur hardop voor uit wat oude *Bulletins* en *Smith Weekly's* die de bibliotheek van de twee opossumvangers vormden, aan Jackie Maguire, die niet kon lezen, en aan Tom, die zei dat hij dat wel kon. Ze vonden het leuk als Dorrigo iets voorlas van de rubriek met adviezen van tante Rose, of van de volksballaden, die ze *knap* of soms zelfs *heel knap*

vonden. Na een poosje begon Dorrigo gedichten voor hen uit zijn hoofd te leren uit een boek van zijn school dat *The English Parnassus* heette. Het mooist vonden ze ‘Ulysses’ van Tennyson.

Met zijn pokdalige gezicht glimlachend in het licht van het vuur, glanzend als een net gestorte plumpudding, zei Jackie Maguire dan: O, die mannen van vroeger! Ze kunnen die woorden stijver verstrengelen dan een koperen strik een konijn wurgt!

En Dorrigo zei niet tegen Tom wat hij, een week voordat de vrouw van Jackie Maguire verdween, had gezien: zijn broer met een hand onder haar rok, terwijl zij – een kleine, intense vrouw met een exotisch donker uiterlijk – tegen de kippenschuur achter het koetshuis leunde. Toms gezicht was naar haar hals gedraaid. Hij wist dat zijn broer haar aan het kussen was.

Jarenlang dacht Dorrigo vaak aan mevrouw Maguire, van wie hij de echte naam nooit wist, van wie de echte naam was als het eten waarvan hij elke dag in de krijgsgevangenenkampen droomde: het was er en het was er niet, het drong bijna door tot zijn hersenen, iets wat altijd verdween op het moment dat hij zijn hand ernaar uitstak. En na verloop van tijd dacht hij minder vaak aan haar; en na verloop van nog meer tijd dacht hij helemaal niet meer aan haar.

3

Dorrigo was de enige van zijn familie die op de leeftijd van twaalf voor de eindtoets van het lager onderwijs slaagde en dus een beurs kreeg om naar de middelbare school van Launceston te gaan. Hij was oud voor zijn klas. Op zijn eerste schooldag kwam hij tussen de middag terecht op iets wat ‘het topveld’ werd genoemd, een vlak stuk grond bezaaid met dood gras en stof, boomschors en bladeren, met aan één kant een paar hoge gombomen. Hij keek hoe de grote jongens uit de derde en vierde klas, sommige met bakkebaarden, jongens die al mannelijk gespierd waren, zich opstelden in twee rommelige rijen, al duwend en porrend, en bewegend alsof het een of andere krijgdsdans was. Daarna begon het magische kick-to-kick. Eén jongen trapte de bal vanaf zijn rij over het veld heen naar de

andere rij. En alle jongens in die rij renden dan naar de bal toe en sprongen – als die hoog aankwam – in de lucht, in een poging hem te vangen. En hoe heftig de strijd om de bal ook was, degene die erin slaagde hem te vangen was opeens onschendbaar. En hem kwam de buit toe: de beloning van de bal te mogen trappen naar de andere rij, waar het proces werd herhaald.

Zo ging het verder, de hele middagpauze door. Natuurlijk waren de oudere jongens sterker en vingen zij de meeste ballen en mochten het vaakst de bal wegtrappen. Sommige jongere jongens vingen wat ballen en mochten een paar keer de bal wegtrappen, en een heleboel vingen er één of helemaal geen.

Dorrigo keek die hele middagpauze toe. Een andere jongen uit de eerste klas vertelde hem dat je minstens in de tweede klas moest zitten om een kans te hebben bij het aftrappen – de grote jongens waren te sterk en te snel; ze vonden het geen punt een elleboog tegen een hoofd te slaan, een vuist in een gezicht te duwen of een knietje in de rug te geven om zich van een tegenstander te ontdoen. Dorrigo zag dat een paar kleinere jongens achter de groep hingen, op enkele passen afstand, klaar om af en toe een trap te geven tegen een bal die te hoog ging en over de meute heen vloog.

Op de tweede dag sloot hij zich bij hen aan. En op de derde dag stond hij opeens dicht achter de meute toen hij over hun schouders heen een hoge draaiende bal met een boog hun kant op zag komen. Heel even was de bal in de zon en hij begreep dat hij de kans had hem te grijpen. Hij rook de pislucht van de mieren in de eucalyptussen, hij voelde de touwachtige schaduwen van hun takken wegvallen toen hij naar voren rende, de meute in. De tijd stond stil, hij vond alle ruimte die hij nodig had op de plek waar iedereen samendromde en waar nu de grootste en sterkste jongens op afrenden. Hij begreep dat de bal die vanaf de zon naar beneden bengelde van hem was en dat hijzelf alleen maar omhoog hoefde te gaan. Hij had slechts oog voor de bal, maar voelde dat hij het niet zou redden als hij met dezelfde snelheid doorliep, en dus sprong hij, met zijn voeten op de rug van één jongen, zijn knieën op de schouders van een andere, en zo klom hij het felle zonlicht in, boven alle andere

jongens uit. Op het hoogtepunt van hun strijd strekten zijn armen zich ver boven hem uit, hij voelde de bal in zijn handen komen en wist dat hij nu uit de zon naar beneden kon vallen.

Met de bal stijf in zijn handen geklemd landde hij zo hard op zijn rug dat het bijna de adem uit hem sloeg. Met een hortend gehijg kwam hij overeind en stond daar in het licht, met in zijn handen de ovale bal, en maakte zich op om nu een ruimere wereld binnen te gaan.

Terwijl hij achteruit wankelde, week de menigte vol respect voor hem uiteen.

Wie ben jij, verdomme? vroeg een grote jongen. Dorrigo Evans.

Dat was geweldig, Dorrigo. Jij mag.

De geur van de bast van eucalyptus, het felle, blauwe licht van de Tasmaanse middag, zo scherp dat hij zijn ogen stijf moest samenknijpen om te voorkomen dat het in zijn ogen sneed, de warmte van de zon op zijn strakke huid, de harde, korte schaduwen van de anderen, het gevoel van op een drempel staan, vol vreugde een nieuwe wereld binnentreden terwijl je de oude nog steeds kende en kon vasthouden en nog niet kwijt was – van dat alles was hij zich bewust, net zo goed als van het warme stof, het zweet van de andere jongens, het gelach, de vreemde, pure vreugde van erbij horen.

Geef een trap! hoorde hij iemand schreeuwen. Geef dat kloteding een trap voordat de bel gaat en het afgelopen is.

En in de diepste uithoeken van zijn wezen begreep Dorrigo Evans dat zijn hele leven een reis was geweest naar dit punt waarop hij heel even naar de zon was gevlogen en nu voorgoed daarvandaan zou reizen. Niets zou ooit zo wezenlijk voor hem zijn. Het leven had nooit meer zoveel betekenis.

4

Wat een wijsneus ben je toch ook, hè? zei Amy. Ze lag met hem op bed in de hotelkamer achttien jaar nadat hij Jackie Maguire in het bijzijn van zijn moeder had zien huilen, en ze draaide met haar vinger door zijn korte krullen terwijl hij voor haar 'Ulysses' voordroeg.

De kamer was op de derde verdieping van een vervallen hotel en gaf toegang tot een diep balkon dat – door ieder zicht te ontnemen op de weg beneden en het strand ertegenover – hun de illusie gaf dat ze daar aan de Stille Zuidzee zaten, waarvan ze het water beneden hen onophoudelijk hoorden spatten en stromen.

Het is een truc, zei Dorrigo. Zoiets als een munt uit iemands oor halen.

Nee!

Nee, zei Dorrigo. Inderdaad.

Wat dan?

Dorrigo wist het niet precies.

En de Grieken, de Trojanen, waar gaat dat allemaal over? Wat is het verschil?

De Trojanen waren een familie. Die verliezen. En de Grieken?

De Grieken?

Nee. De eksters in Port Adelaide. De Grieken natuurlijk. Wat zijn die dan?

Geweld. Maar de Grieken zijn onze helden. Ze winnen. Waarom?

Hij wist niet precies waarom.

Ze hadden natuurlijk die truc, zei hij. Het paard van Troje, een offer aan de goden waarin de dood van mensen verborgen was, iets wat iets anders bevatte.

Waarom hebben we dan geen hekel aan ze? Aan de Grieken?

Hij wist het niet precies. Hoe meer hij erover nadacht, hoe minder hij kon zeggen waarom het zo was, en ook niet waarom de Trojaanse familie veroordeeld was geweest. Hij had het gevoel dat ‘de goden’ gewoon een andere benaming was voor tijd, maar hij beseftte dat het even dom zou zijn zoiets te zeggen als te suggereren dat we het nooit van de goden kunnen winnen. Maar op zijn zevenentwintigste, bijna achtentwintigste, was hij al enigszins fatalistisch over zijn eigen lot, zo niet over dat van anderen. Het was net of het leven zichtbaar kon worden gemaakt maar nooit kon worden uitgelegd, en woorden – alle woorden die niet rechtstreeks iets uitdrukten – kwamen voor hem het dichtst bij de waarheid.

Hij keek over Amy's naakte lichaam heen, langs de halvemaan-

vormige lijn tussen haar borstkas en heup, met die stralenkrans van fijne haartjes, naar het punt waar achter de verweerde louverdeuren, met hun afbladderende witte verf, het maanlicht op zee een smalle weg vormde die van zijn starende blik naar de uitwaaiierende wolken liep. Het was alsof hij op hem wachtte.

*Mijn plan staat vast
te zeilen voorbij de zonsondergang, en de baden
van alle sterren in het westen totdat ik sterf*

Waarom hou je zo van woorden? hoorde hij Amy vragen.

Zijn moeder was aan tbc gestorven toen hij negentien was. Hij was er niet bij. Hij was zelfs niet op Tasmanië, maar op het vasteland, met een beurs om medicijnen te studeren aan de universiteit van Melbourne. In feite waren ze door meer dan één zee gescheiden. Op Ormond College had hij mensen leren kennen uit belangrijke families, die zich beroemden op prestaties en stambomen welke teruggingen tot voor de stichting van Australië naar vooraanstaande families in Engeland. Ze konden hele generaties van hun familie opsommen, hun politieke functies en bedrijven en dynastieke huwelijken, hun huizen en schapenfokkerijen. Pas toen hij een oude man was, besepte hij eindelijk dat veel ervan fictiever was dan alles wat Trollope ooit had gewaagd.

Enerzijds was het verschrikkelijk saai, anderzijds fascinerend. Hij had nog nooit mensen ontmoet met zulke vaste overtuigingen. Joden en katholieken waren minder, Ieren waren lelijk, Chinezen en Aborigines waren niet eens mensen. Ze dachten zoiets niet, ze wisten het. Er was van alles wat hem verbaasde. Hun huizen van steen. De zwaarte van hun bestek. Hun onwetendheid over het leven van anderen. Hun blindheid voor de schoonheid van de natuur. Hij was dol op zijn familie. Maar hij was niet trots op hen. Hun voornaamste prestatie was overleven. Het zou een heel leven duren voordat hij besepte wat een prestatie dat was. In die tijd echter – en afgezet tegen de eer, rijkdom, bezittingen en roem waar hij nu voor het eerst mee te maken kreeg – leek het onvermogen. En liever dan

zich te moeten schamen bleef hij gewoon bij hen uit de buurt tot de dood van zijn moeder. Op haar begrafenis had hij niet gehuild.

Zeg nou, Dorry, zei Amy. Waarom? Ze bewoog langzaam een vinger over zijn dij omhoog.

Later werd hij bang van afgesloten ruimtes, menigten, trams, treinen en dansfeestjes, alles wat hem benauwde en het licht af-sneed. Hij had moeite adem te halen. Hij hoorde haar roepen in zijn dromen.

Jongen, zei ze dan, kom hier, jongen.

Maar hij ging niet. Hij zakte bijna voor zijn examens. Hij las 'Ulysses' telkens weer. Hij speelde weer rugby, op zoek naar het licht, de wereld die hij in de kerk had gezien, telkens verder opstijgend naar de zon tot hij aanvoerder was, tot hij dokter was, tot hij chirurg was, tot hij daar in dat hotel in bed lag met Amy, terwijl hij keek hoe de maan opsteeg over het dal van haar buik. Hij las 'Ulysses' keer op keer.

*De lange dag vervaagt: de langzame maan klimt omhoog: de diepte
Jammert met vele stemmen. Kom, vrienden,
Het is niet te laat om een nieuwere wereld te zoeken.*

Hij klemde zich vast aan het licht in het allereerste begin.

Hij las 'Ulysses' telkens weer. Hij keek weer naar Amy.

Ze waren het eerste wat ik leerde kennen dat mooi was, zei Dorigo Evans.

5

Toen hij een uur later wakker werd, had ze haar lippen kersrood gestift, mascara aangebracht rond haar gasvlamogen en haar haren opgestoken zodat haar gezicht een hart was.

Amy?

Ik moet gaan.

Amy –

Bovendien –

Blijf.
Waarom?
Ik –
Waarom? Ik heb het –
Ik wil bij je zijn. Wanneer het maar kan wil ik bij je zijn.
– te vaak gehoord. Ga je bij Ella weg?
Ga jij bij Keith weg?
Ik moet gaan, zei Amy. Ik heb gezegd dat ik er over een uur zou
zijn. Kaartavond. Kun je het je voorstellen?
Ik kom terug.
Echt?
Echt.
En dan?
Het moet geheim blijven.
Dat van ons?
Nee. Ja. Nee, de oorlog. Een militair geheim. Wat?
We gaan verschepen. Woensdag.
Wat?
Over drie dagen –
Ik weet wanneer het woensdag is. Waarheen? Naar de oorlog.
Waar?
Hoe moeten wij dat nou weten?
Waar ga je heen?
Naar de oorlog. Die is overal, de oorlog, toch? Zie ik je terug?
Ik –
Wij? En wij dan? –
Amy –
Dorry, zie ik je terug?